วิจารณ์หนังสือ

เหยื่ออธรรม

(LES MISERABLES)

วิคตอร์ ฮูโก นักเขียนชาวฝรั่งเศส มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ ๑๙ (ค.ศ. ๑๘๐๒-๑๘๘๕) เขาเริ่มเขียนนวนิยายเรื่องนี้ตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๘๔๕ และสำเร็จลงเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๒ รวมเวลาที่ใช้เขียนนานถึง ๑๗ ปี มีความยาวสามตอนจบ เป็นงานที่ได้รับความนิยมมาก จนมีผู้ถ่ายทอดออกเป็นภาษาต่างๆ หลายภาษา รวมทั้งภาษาไทยด้วยเช่นกัน ในชื่อว่า "เหยื่ออธรรม" โดย จูเลียต

วิคตอร์ ฮูโก เป็นทั้งนักแต่งนวนิยายและกวีเอกคนหนึ่ง ในวงวรรณกรรม เขาได้รับยกย่องให้เป็นผู้นำแห่งยุคโรแมนติกไม่เพียงเท่านั้น เขายังมีความคิดทางการเมืองที่เป็นอิสระ แสดงความคิดเห็นที่เป็นตัวของตัวเอง และมองสังคมอย่างลึกซึ้ง ลักษณะอันนี้ได้ถ่ายทอดออกมาในงานวรรณกรรมของเขาด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่าย สร้างอารมณ์สะเทือนใจให้กับผู้อ่านทั่วโลก งานวรรณกรรมของเขาส่วนใหญ่ จัดเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนภาพสังคม บทกวีและโดยเฉพาะนวนิยายที่เขาเขียน มักจะพูดถึงปัญหาของประชาชนและสังคม สังคมตะวันตกสมัยนั้น เรียกกันว่าเป็นยุคแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรม แม้มีความก้าวหน้าทางวิทยาการสูง แต่สภาพความเป็นอยู่ของคนโดยทั่วไปกลับเสื่อมโทรม ประเทศฝรั่งเศสประสบปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เกิดการว่างงาน ค่าครองชีพสูง ความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่แร้นแค้น ต้องทำงานหนัก เพื่อแลกกับการอยู่รอดไปวันหนึ่ง ๆ

ผู้เขียนได้สะท้อนภาพสังคมฝรั่งเศสในช่วงสมัยนั้นไว้อย่างกระจ่างชัด โดยกำหนดให้ Jean Valjean ตัวเอกของเรื่องเป็นตัวแทนของผู้ยากไร้ ชีวิตของ Jean Valjean สะท้อนภาพการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อการอยู่รอดในสังคมที่ดูเหมือนจะโหดร้าย เขาเกิดมาในครอบครัวชาวนาที่ยากจน เขาเป็นคนช่างคิด กำพร้าพ่อแม่ตั้งแต่เล็ก มีพี่สาวคนเดียวเป็นผู้รับภาระเลี้ยงดู เมื่อสามีของเธอเสียชีวิตลง

จึงถึงเวลาที่ Jean Valjean ต้องรับภาระเลี้ยงดูครอบครัวของพี่สาว ซึ่งมีอยู่ ๘ ชีวิต เป็นภาระอันหนักอึ้ง สำหรับคนที่มีอายุเพียง ๒๕ ปี เขาใช้ชีวิตในวัยหนุ่มตรากตรำกับงานหนัก แต่ได้รับค่าตอบแทนเพียงน้อยนิด ยิ่งกว่านั้น เขาไม่เคยมีเวลาให้กับความรักเยี่ยงคนหนุ่มสาวในวัยเดียวกัน

วันหนึ่ง ในฤดูหนาว อากาศหนาวจัดมาก Jean Valjean หางานทำไม่ได้ ทุกคนในครอบครัวอยู่ในสภาพที่อดโรยและหิวโหย เขาจึงตัดสินใจขโมยขนมปัง เขาถูกจับ และต้องโทษจำคุก ๕ ปี ตลอดเวลาที่ถูกคุมขัง เขาเฝ้าถามตัวเองครั้งแล้วครั้งเล่าว่า เขาคู่ควรกับโทษนี้หรือ เขายอมรับว่า การขโมยขนมปัง เป็นการกระทำที่ผิด แต่จะทำอย่างไรได้ ในเมื่อไม่มีทางเลือกอื่นเลย สำหรับเขา เขาคิดว่า เขาไม่ได้รับความยุติธรรมเพียงพอ ซ้ำยังมีอีก ๘ ชีวิต ที่ต้องตกระกำลำบาก เพราะขาดผู้หาเลี้ยงครอบครัว เขาคิด แต่ไม่มีคำตอบ . . . นับวัน ความเจ็บปวด ความขมขื่นก็ยิ่งฝังแน่นในหัวใจของเขา อย่างยากที่จะลบเลือนได้ ขณะอยู่ในคุก ได้รับข่าวว่าครอบครัวอยู่ในสภาพน่าเวทนา Jean Valjean พยายามหนีออกจากคุก ครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ก็ถูกจับ และถูกเพิ่มโทษทุกครั้ง จนในที่สุด เขาต้องใช้ชีวิตอยู่ในคุกนานถึง ๑๙ ปีเต็ม จึงได้รับการปลดปล่อยสู่อิสรภาพ

เมื่อก้าวเข้าไปในที่คุมขัง เขาเข้าไปอย่างคร่ำครวญและสิ้นหวัง เมื่อเดินกลับออกมาผจญโลก เขาออกมาอย่างเฉยชาและขมขื่น จากประสบการณ์ครั้งแรก Jean Valjean เริ่มเรียนรู้ว่าตลอดชั่วชีวิตที่เขายังคงมีบัตรเหลืองที่ทางการออกให้สำหรับคนคุกที่พ้นโทษสังคมจะมองเขาอย่างหวาดระแวง ไม่แยแสพากันขับไล่ไสส่ง ไม่ต่างอะไรกับสุนัขตัวหนึ่ง . . .

Jean Valjean กลายเป็นคนขมขื่นเกลียดชังโลก แต่โลกไม่ได้มีดเสมอไปสำหรับมนุษย์ ในชีวิตของ Jean Valjean เขามีโอกาสพบแสงสว่าง เมื่อได้พบพระสังฆราช Myriel ซึ่งเป็นคนในสังคมเพียงคนเดียวที่ได้ให้การต้อนรับอดีตนักโทษอย่างบริสุทธิ์ใจ และปกป้องความผิดให้เขา เมื่อเขาขโมยเครื่องเงินของพระและถูกจับได้ เขาได้รับบทเรียนจากพระสังฆราช Myriel ว่า ในโลกที่เขามองเห็นว่ามืดมน เขาอาจตั้งต้น เลือกทางสายใหม่ที่ถูกต้องได้ จากจุดนี้เองที่เป็นแรงบันดาลใจให้ Jean Valjean เริ่มต้นชีวิตใหม่ เขาเริ่มคิดว่า เขาน่าจะเป็นคนดีแบบนี้บ้าง เพื่อจะได้ช่วยคนดี คนเดือดร้อน ลำบาก หลังจากนั้น เขาได้เล็ดลอดเข้าไปในเมืองอีกเมืองหนึ่ง บังเอิญวันที่เขาเข้าไปถึงเมืองนี้ ได้เกิดไฟไหม้ที่ทำการเทศบาล Jean Valjean ได้เสี่ยงชีวิตเข้าไปช่วยเด็กน้อย ๒ คน ซึ่งเป็นลูกของสารวัตรตำรวจไว้ได้ ด้วยเหตุนี้เอง จึงไม่มีใครใส่ใจว่าเขาจะเป็นใคร มาจากไหน และตั้งแต่นั้น เขาได้ชื่อใหม่ว่า Le père Madeleine

ด้วยความเฉลียวฉลาด อุตสาหะ Le père Madeleine ก่อร่างสร้างตัวจนกลายเป็นนักอุตสาหกรรมที่ยิ่งยงคนหนึ่ง การใช้ชีวิตของเขาทำความฉงนสนเท่ห์ให้กับชาวเมืองเป็นอันมาก เพราะเขาหาเงินได้ แต่ไม่เก็บไว้เพื่อตัวเอง กลับนำมาสร้างโรงพยาบาล สถานสงเคราะห์คนชรา ฯลฯ ตลอดจนช่วยเหลือคนยากจน เขาปฏิเสธเกียรติยศทุกอย่าง เขาทำงานหนัก และมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ในที่สุด เขาก็ได้รับตำแหน่งนายกเทศมนตรีของเมืองนี้

มีคนคนเดียวเท่านั้นที่คอยจับตาดูความเคลื่อนไหวของนายกเทศมนตรีอยู่ด้วยความสงสัยว่าเขาคือ Jean Valjean อดีตนักโทษ

และพยายามหาเหตุจับเขาตลอดเวลา แม้ว่า Jean Valjean จะทำแต่ความดี ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน เช่น Fantine ผู้หญิงที่อุทิศแรงกายเพื่อหาเงินเลี้ยงลูก หรือ Cosette เด็กหญิงกำพร้าที่ขาดทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ฯลฯ คนคนนั้น คือ Javert ผู้กำกับการตำรวจ Jean Valjean ทำแต่ความดีมาตลอด แต่ตัว Javert เอง กลับพยายามจะนำเขากลับไปสู่ชีวิตมืดซึ่งในที่สุด Javert ก็พ่ายแพ้ต่อคุณความดีของ Jean Valjean

ตอนสุดท้ายของนวนิยายเรื่องนี้ เป็นฉากเกี่ยวกับการปฏิวัติในฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. ๑๘๔๘ Jean Valjean ไม่ยอมใช้อาวุธ แม้จะเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลง เพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เขาต้องการความยุติธรรม ต้องการทำความดีโดยการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เขาสลัดความเกลียดชังสังคมทั้งอย่างสิ้นเชิง

ชีวิตของ Jean Valjean นับตั้งแต่เดินออกจากคุก คือ การเรียนรู้จักโลก รู้จักความขมขื่นเกลียดชังมนุษย์ มองเห็นตัวเองเป็นเพียงสัตว์ที่หลงทาง พร้อมที่จะกระทำผิดได้ทุกเมื่อ ในเมื่อมองเห็นว่าถึงจะทำดีอย่างไรก็ไร้ประโยชน์ ฮูโก วาดภาพ Jean Valjean ให้เป็นมนุษย์ปุถุชนที่มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกเย็นชา เมื่อผิดหวังกับชีวิตมากมาย และถึงกับร้องไห้ เมื่อสำนึกในความผิดที่ได้กระทำไปและเมื่อเข้าใจโลกได้อย่างลึกซึ้ง ก็สามารถมีชีวิตอยู่ได้ อย่างเข้มแข็งอดทนต่อความยากลำบาก แต่โอบอ้อมอารีกับผู้ทุกข์ยาก

สังฆราช Myriel คือตัวแทนของคุณความดีในโลกนี้ที่ยังมีหลงเหลืออยู่ เพื่อเป็นแสงสว่างชี้ทางให้ผู้คิดกระทำผิด เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในชีวิตจริง เป็นแบบอย่างที่ควรแก่การปฏิบัติตาม

Javert เป็นตัวแทนของกฎเกณฑ์บางอย่างในสังคม ที่เข้มงวดกับมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ มีชีวิตจิตใจ เหมือนกับจะบอกว่า สังคมไม่เคยลืมภูมิหลังของคน ไม่ว่าปัจจุบัน เขาจะเป็นคนดีสักเพียงใดก็ตาม Javert คือ คนที่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ คือ กฎหมาย ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้าง แต่ใช้ทำลายมนุษย์ด้วยกันเอง ทั้งที่คุณธรรมประจำตัวของเขา ก็บอกว่า เราไม่อาจยึดถือกฎหมายได้เคร่งครัดตลอดไป ถ้ากฎหมายนั้นใช้เพื่อข่มขู่ คุกคามผู้ที่ทำดี

คนที่มองโลก มองสังคม เข้าใจมนุษย์ได้กว้างไกลอย่าง วิคตอร์ ฮูโก เป็นนักเขียนที่สำคัญผู้หนึ่งในประวัติวรรณกรรมฝรั่งเศส และประวัติวรรณกรรมโลก ผู้อ่านจะอ่านพบการบรรยายความรู้สึก จิตใจที่ละเอียดอ่อนของตัวละคร และสภาพสังคมที่เขาอยู่อย่างสมจริงสมจังได้ในขณะเดียวกัน เมื่ออ่านจบแล้ว ก็เหมือนกับได้เดินทางร่วมไปกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในชีวิตของคนๆ หนึ่ง

Jean Valjean ไม่ใช่คนเชื้อชาติฝรั่งเศสเฉพาะยุคสมัยศตวรรษที่ ๑๙ เท่านั้น . . . ประสบการณ์ในชีวิตของเขาได้สะท้อนให้ผู้อ่านเกิดความสะเทือนอารมณ์กับด้านที่โหดร้ายของชีวิต และตื่นตันใจกับความปรารถนาที่จะทำคุณความดีของมนุษย์ Jean Valjean เป็นตัวแทนของสมาชิกในสังคมที่ตระหนักในหน้าที่ของตน รักความยุติธรรม ไม่นิยมความรุนแรง ไม่ประทุษร้ายผู้ที่ประกาศตัวว่าเป็นศัตรู แต่สังคมเปลี่ยนไม่ได้ เพราะความดีของคนเพียงคนเดียว จะต้องมีคนอย่าง Jean Valjean อีกมากมายนัก ถ้าสังคมยอมรับฟังความคิดเห็นของปัจเจกบุคคล เมื่อนั้นความไม่เสมอภาคก็อาจจะลดน้อยลง และโดยนัยนี้ การเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วยวิธีการรุนแรงก็เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น

สุคนธ์ มนัสไพบูลย์

บุดเดนบรุคส์
(BUDDENBROOKS)

"บุดเดนบรุคส์" เป็นวรรณกรรมเอกของโทมัส มันน์ เขาเขียนนวนิยายเรื่องนี้เมื่ออายุ ๒๒ ปี ตีพิมพ์เป็นเล่มเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๑ หลังจากนั้นอีก ๒๘ ปี เขาก็ได้รับรางวัลโนเบล สาขาวรรณคดี เนื่องด้วย "บุดเดนบรุคส์" ได้รับการพิจารณาว่าเป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยม โทมัส มันน์ นำชีวิตความเป็นอยู่และประสบการณ์ส่วนตัวมาเป็นแนวเรื่อง และนำเอาสังคมในเมืองลือเบ็คมาวิจารณ์ให้เห็นในทำนองขบขัน จนทำให้ผู้ที่รู้ตัวว่า เกี่ยวข้องในเหตุการณ์นั้นๆ ไม่พอใจ Peter de Mendelssohn ได้ศึกษาค้นคว้างานประพันธ์ และชีวิตของโทมัส มันน์ และเขียนหนังสือชื่อ "Der Zauberer. Das Leben des deutschen Schriftstellers Thomas Mann" ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนแสดงหลักฐานประกอบให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตัวละครตัวใด คือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของโทมัส มันน์

ในศตวรรษที่ ๑๙ ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการในยุโรป เป็นต้นว่า การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัง ค.ศ. ๑๘๔๘ เป็นต้นมา ในยุคนี้มีกวีและนักประพันธ์กลุ่มหนึ่งที่มีแนวความคิดว่ายุคนี้เป็นยุคของความเสื่อมแห่งสังคมและวัฒนธรรม ยุโรปเป็นโลกที่มีความผูกพันทางด้านวัตถุนิยมของชนชั้นกลาง ซึ่งทำให้ขาดลักษณะของ "ความเป็นมนุษย์" ในด้านจิตใจ ขาดการมองโลกในด้านสุนทรียะอันเป็นสิ่งที่จะจรรโลงมนุษยชาติ แนวความคิดนี้ได้มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมของโทมัส มันน์ ในระยะเริ่มแรก นอกจากนั้นเขายังสนใจปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างศิลปิน กับชนชั้นกลาง หรือศิลปะกับชีวิต ดังนั้นวรรณกรรมเรื่องแรกของเขาจึงมักจะเป็นเรื่องของศิลปินผู้มีอารมณ์ละเอียดอ่อน คิดอะไรไม่เหมือนคนอื่น เข้ากับคนอื่นไม่ได้ ในสายตาของชนชั้นกลาง ศิลปิน คือผู้ที่มีสภาวะทางจิตไม่สมบูรณ์ ด้อยทางสติปัญญา และจะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ชนชั้นกลางเป็นพวกที่ยึดมั่นอยู่กับระเบียบแบบแผนที่ตายตัว จะไม่ทำสิ่งใดนอกลู่นอกทางจากที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติมา ส่วนศิลปินจะมีลักษณะตรงกันข้าม คือไม่ชอบอยู่ในกรอบที่มีระเบียบแบบแผน โทมัส มันน์ก็ได้ประสบปัญหานี้มาด้วยตัวเอง เพราะเขามาจากครอบครัวของนักธุรกิจที่มั่งคั่ง แต่กลับหันมายึดอาชีพทางการประพันธ์

"บุดเดนบรุคส์" เป็นชื่อสกุลของครอบครัวนักธุรกิจผู้ร่ำรวยและมีชื่อเสียงแห่งเมืองลือเบ็ค ซึ่งเป็นเมืองท่าใหญ่ในตอนเหนือของประเทศเยอรมันนี นวนิยายเรื่องนี้มีชื่อออกชื่อหนึ่งว่า "ความเสื่อมของตระกูลหนึ่ง" ชื่อเรื่องก็แสดงไว้ชัดแจ้งว่าตระกูลนี้จะต้องประสบความหายนะในบั้นปลายเนื้อเรื่องจึงไม่มีอะไรที่ต้นเต้น เพียงแต่คอยดูว่าจุดจบจะอยู่ตรงไหนและเมื่อไรเท่านั้น โทมัส มันน์ ได้บรรยายเรื่องของครอบครัวนี้ถึงสี่ชั่วอายุคน แต่ได้ใช้ศิลปะในการบรรยาย การใช้ภาษา บทสนทนาและการดำเนินเรื่องที่ทำให้ไม่น่าเบื่อเหตุการณ์ในเรื่องนี้ใช้เวลาทั้งหมด ๔๒ ปี คือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๓๕–๑๘๗๗ เริ่มตั้งแต่ บุดเดนบรุคส์ คนที่ ๑ ผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในชีวิตด้านธุรกิจจน

ถึง บุดเดนบรุคส์ คนที่ ๔ ซึ่งเป็นคนที่รักทางด้านศิลปะ มีร่างกายบอบบาง อารมณ์อ่อนไหว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชนชั้นกลางถือว่าเป็นสัญญลักษณ์ของความอ่อนแอ วรรณกรรมเรื่องนี้เน้นลักษณะของตัวละคร เพราะผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางกายและสภาวะทางจิตของบุคคลในตระกูลนี้ การดำเนินเรื่องจึงเป็นไปในลักษณะของจิตวิเคราะห์ และการแจกแจงความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร โดยผู้อ่านจะสังเกตได้จากบทสนทนาและพฤติกรรมของตัวละครที่มีบทบาทสำคัญ แนวคิดในนวนิยายเรื่องนี้เป็นแนวคิดแบบธรรมชาตินิยม (Naturalism) ซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลของกรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม

โยฮัน บุดเดนบรุคส์ (Johann Buddenbrook) ตัวละครคนแรกของตระกูล เมื่อเริ่มเรื่องอยู่ในวัยชรา อายุ ๗๐ ปี มีลักษณะเป็นแบบฉบับของชนชั้นกลาง เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ฉลาดเฉลียว เคร่งครัดในระเบียบแบบแผนประเพณีและมีความสามารถในการดำเนินกิจการค้า ตามหลักปรัชญาของโชเปนเฮาเออร์ (Schopenhauer) นักปราชญ์เยอรมันผู้มีชื่อเสียงในศตวรรษที่ ๑๙ พฤติกรรมของโยฮันแสดงออกซึ่งความเป็นผู้ที่ "มีเจตจำนง" แน่วแน่ในการที่จะดำรงชีวิตในทางที่ตนต้องการ จึงทำให้เขามีความสามารถที่จะนำชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางที่เขาต้องการได้ ส่วนสภาวะทางจิตนั้น เขาเป็นคนที่ผูกพันอยู่กับโลกของวัตถุ เป็นคนที่ไม่เคยซาบซึ้งกับความงามตามธรรมชาติ เขามีลูกชายคนแรกซึ่งเขาไม่นับว่าเป็นทายาท เพราะเมื่อลูกชายคนแรกเกิดนั้นได้ทำให้แม่เสียชีวิต เขามองความเห็นอกเห็นใจของมนุษย์ที่มีต่อกัน-เป็นความเหลวไหลไร้สาระ สาเหตุที่ทำให้เขามีจิตใจกร้าวแกร่ง ก็คือในวัยเด็กเคยได้รับการศึกษาอบรมแบบปรัสเซีย ซึ่งต้องการให้คนมีระเบียบวินัยแบบทหาร เขาไม่สนใจในด้านปรัชญาและศาสนา มองเห็นศาสนาเป็นสิ่งไร้สาระ เขาเป็นคนไม่มีความทุกข์เพราะไม่เคยเก็บสิ่งใดมาคิดหรือเกิดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เขาตายเมื่ออายุได้ ๗๕ ปี โยฮันคือสัญญลักษณ์ของ "มนุษย์เครื่องจักร" ซึ่งมองเห็นความมีน้ำใจ และความอ่อนโยนของจิตใจเป็นความอ่อนแอ บุคคลชนิดนี้จะเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในโลกของวัตถุเพราะมีพลังจิตที่จะต่อสู้เพื่อให้ได้มา ซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของมนุษย์ผู้อื่น

ผู้นำของตระกูลคนที่สองคือ ฌอง บุดเดนบรุค (Jean Buddenbrook) เป็นคนเคร่งศาสนาที่ค่อนข้างจะงมงาย มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นในบางครั้ง แต่ความรู้สึกนี้มิได้บังเกิดขึ้นจากจิตใจของตนเอง เขาเคยขอร้องให้พ่อเห็นใจพี่ชายคนละแม่ของเขาว่าไม่ควรถูกตัดขาดจากครอบครัว โดยอ้างว่าในครอบครัวควรจะมีความสามัคคีปรองดองกันมิฉะนั้นครอบครัวจะประสบเคราะห์กรรม เขามีลักษณะต่างจากพ่ออีกประการหนึ่ง คือเป็นคนที่รักความงามของธรรมชาติ แต่ส่วนลึกของจิตใจเขายังคงมีความผูกพันอยู่กับโลกของนักธุรกิจ เขามีลูกชายสองคน คือ โทมัส (Thomas) และคริสติอาน (Christiah) ลูกสาว ๒ คน คือ โทนี่ (Tonie) และคลารา (Clara) เด็กทั้งสี่คนมีสุขภาพไม่สู้จะสมบูรณ์นักซึ่งพ่อแม่ไม่ได้สังเกต เนื่องจากไม่มีเวลาจะอยู่ใกล้ชิด ผู้เขียนต้องการจะชี้ให้เห็นตั้งแต่เริ่มแรกด้วยว่า สาเหตุหนึ่งแห่งการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ขึ้นอยู่กับสภาวะทางกายด้วย ฌอง และภรรยาเป็นคนเจ้าระเบียบ ถือตัวว่าเป็นผู้ลากมากดีมีฐานะ เมื่อลูกสาวจะแต่งงานก็ต้องเลือกผู้ที่มีฐานะทัดเทียมกับตน เพื่อจะได้ตอบสนองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งสองไม่อนุญาตให้คริสติอานแต่งงานกับหญิงที่

มีลูกติดนอกสมรส เพราะถือว่าจะเป็นการเสียชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล คริสติอานต้องรอจนกระทั่งแม่ตาย เพราะเกรงว่าถ้าทำสิ่งใดที่ขัดกับความประสงค์ของพ่อแม่ตนอาจไม่ได้รับมรดก ฌอง ได้ขอร้องแกมบังคับให้โทนี่แต่งงานกับนักธุรกิจผู้หนึ่งซึ่งเขาไม่ทราบว่ากำลังจะเป็นคนล้มละลาย เนื่องจากเขาดูคนเพียงผิวเผินจากลักษณะภายนอกว่าเป็นผู้ที่มีฐานะมั่นคงและจะนำผลประโยชน์มาสู่บริษัทของเขา แต่ครั้นลูกเขยคนนี้ล้มละลายแล้ว แทนที่จะช่วยเหลือในด้านการเงินทั้ง ๆ ที่อยู่ในฐานะที่จะช่วยได้ เขากลับให้โทนี่ขอหย่าและพาหลานกลับมาอยู่บ้านเดิม โดยอ้างว่าบริษัทบุดเดนบรุคส์ไม่มีหลักทรัพย์มากพอที่จะช่วยกู้สถานการณ์ไว้ได้ ความเป็นคนใจแคบไม่เอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์นี้ยังมีผลประทบโดยตรงต่อโทนี่ด้วย เพราะโทนี่มีความรู้สึกว่าตัวเองมีปมด้อยเพราะเป็นหญิงที่ต้องหย่าร้างจากสามี ซึ่งสภาพดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม อย่างไรก็ตาม ฌอง บุดเดนบรุค ก็ยังเป็นผู้ที่ดำเนินกิจการของบริษัทสืบต่อไปได้ แม้ว่าหลักทรัพย์ของบริษัทจะลดลงกว่าเดิมไปมาก นอกจากนั้นเขายังได้รับตำแหน่งเป็น กงสุลแห่งเมืองลือเบ็ค มีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ในด้านการค้าของเมืองลือเบ็ค ด้วย เขาตายเมื่ออายุ ๕๕ ปี ผู้เขียนแสดงให้เห็นสภาพของชนชั้นกลางที่ไม่มีอิสรภาพในความคิด และการดำเนินชีวิตส่วนตัว ต้องติดอยู่กับค่านิยมของสังคมจนไม่เป็นตัวของตัวเอง คิดถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตนจนไม่คำนึงถึงผลกระทบทางด้านจิตใจของผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง

โทมัส บุดเดนบรุค เป็นผู้รับช่วงกิจการค้าต่อมา ตั้งแต่วัยเด็กเขามีแนวโน้มที่จะคิดถึงสิ่งที่ตนเองได้กระทำไปแล้ว ผู้แต่งบรรยายให้เห็นถึงชีวิตของโทมัสตั้งแต่วัยเด็กจนถึงทัศนคติของเขาในบั้นปลายชีวิต เขาเป็นบุดเดนบรุคคนสุดท้ายที่ยังสามารถดำเนินธุรกิจของบริษัทต่อไปได้ เขาเป็นตัวละครที่ผู้อ่านจะให้ความเห็นอกเห็นใจ เพราะสภาวะทางเศรษฐกิจของบริษัททรุดลงเรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่เขาก็ได้พยายามอย่างเต็มความสามารถ นอกจากนั้นน้องชายและน้องสาว ก็เป็นผู้ที่สร้างปัญหาความเดือดร้อนมาให้เนือง ๆ เขาต้องต่อสู้ดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอดของบริษัท ซึ่งเป็นไปด้วยความยากลำบาก ต้องประสบปัญหานานัปการ อย่างไรก็ตามเขาก็ได้แสดงออกซึ่งความเป็นนักสู้ชีวิต แม้จะมองเห็นอนาคตของบริษัทแล้วว่าเริ่มจะมืดมนลงทุกที โทมัสยังมีลักษณะของความเป็นชนชั้นกลางที่ถูกแบบแผนประเพณีของตระกูลครอบงำจิตใจ เขาไม่มีอิสระในการตัดสินใจ เขามักจะคิดถึงผลประโยชน์ของบริษัทและชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลก่อนสิ่งอื่นจนทำให้เขาเป็นคนที่ไร้น้ำใจ แม้น้องชายป่วยก็ไม่เคยไปเยี่ยม อ้างว่าติดธุระการค้า เพราะน้องชายไปมีความสัมพันธ์กับหญิงมีลูกติดนอกสมรส ไม่มีสกุลรุนชาติ เขาเป็นคนที่คิดว่าตัวเองทำถูกเสมอ ความจริงเขาเองในวัยหนุ่มก็เคยรักกับผู้หญิงขายดอกไม้ผู้ยากจน แต่ด้วยความถือตัวว่าเป็นผู้ดีมีสกุล จึงบอกเลิกและไปแต่งงานกับแกร์ดา (Gerda) ลูกสาวเศรษฐี แห่งอัมสเตอร์ดัม ซึ่งเป็นนักดนตรีทั้งๆ ที่เขามิได้รักใคร่และไม่เคยชื่นชมในเรื่องดนตรีเลย ชีวิตของเขาไม่เคยประสบ "ความสุข" ที่แท้จริงบัญหาทำนองเดียวกันนี้ยังเกิดกับโทนี่น้องสาว โทนี่ยอมปฏิบัติตามที่พ่อต้องการ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่จะต้องสร้างความมั่นคงให้แก่ตระกูล การแต่งงานซึ่งมิได้มีรากฐานมาจากความรักย่อมเกิดปัญหาภายในหลัง โทนี่ก็เช่นกันหลังจากหย่าจากสามีคนแรก โทนี่ก็ดิ้นรนที่จะแต่งงานใหม่

สามีคนที่สองเป็นคนทางใต้ มีกิจการค้าอยู่ที่เมืองมิวนิค เขายอมแต่งงานกับโทนี่เพราะเห็นว่าโทนี่มาจากตระกูลพ่อค้าที่มั่นคง เมื่อแต่งงานแล้วก็ย่อมจะได้สินสมรสจำนวนมากจากครอบครัวฝ่ายหญิง ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงปัญหาความแตกต่างของคนทางเหนือกับคนทางใต้ คนทางเหนือเป็นคนเจ้าระเบียบและถือตัวว่าเป็น "ผู้ดี" มีวัฒนธรรมกว่าคนทางใต้ ซึ่งส่วนมากยังเป็นชาวไร่ชาวนาอยู่ และใช้ภาษาพูดจาไม่สุภาพ ในที่สุดโทนี่ก็ทนอยู่กับสามีไม่ได้และต้องหย่าเป็นครั้งที่สอง โทนี่เป็นตัวละครที่มีลักษณะคงที่ตั้งแต่ต้นจนจบคือมิได้มีวิวัฒนาการในด้านสติปัญญาแต่อย่างใด ประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตมิได้ทำให้โทนี่ได้เรียนรู้สิ่งใดเพิ่มขึ้น

คริสติอาน น้องชายของโทมัส เปรียบเสมือน "แกะดำ" ของครอบครัว เพราะคริสติอานเป็นคนที่เรียกว่า "ไม่เอาถ่าน" ในสายตาของญาติพี่น้อง ในวัยเด็กเขามีความสามารถในการแสดงท่าทางล้อเลียนครูในโรงเรียนได้เหมือนมาก แต่ก็ไม่มีใครส่งเสริมเขาให้ได้รับการศึกษาทางด้านศิลปะการละคร เขาเป็นผู้ที่ประพฤติตนนอกลู่นอกทางไม่ชอบระเบียบแบบแผน เขาปล่อยตัวตามสบายจนดูเป็นคนจับจด และเอาดีอะไรไม่ได้ทั้งในด้านธุรกิจและในด้านการแสดงเป็นผู้มีอารมณ์หวั่นไหวง่ายไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นโรคอุปาทานมาตั้งแต่เด็กว่าสุขภาพไม่ดีอยู่เสมอ เขาแต่งงานกับหญิงลูกติดไร้ฐานะซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่พี่น้อง แต่เขาก็ไม่สนใจเพราะเขามีอิสรภาพในการตัดสินใจและเป็นตัวของตัวเอง เขาสำนึกดีว่าเขาไม่เหมือนพี่น้องคนอื่นและเป็นที่รังเกียจของพ่อแม่ เขาเก็บซ่อนความรู้สึกน้อยใจไว้จนกระทั่งได้ระบายออกมาถึงความคับแค้น เมื่อมีปากเสียงกับพี่ชาย คริสติอานเป็นตัวละครที่เริ่มมีลักษณะของศิลปินแฝงอยู่ ผู้ชมเห็นอนจะเข้าใจเขาอยู่บ้าง คือ แกร์ดา พี่สะใภ้นักไวโอลินและหลานชายผู้ใฝ่ฝันทางดีดศิลป์

ส่วนโทมัสนั้น เมื่ออายุได้ ๓๖ ปี ก็ได้รับเลือกเป็นวุฒิสมาชิกแห่งเมืองลือเบ็ค ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติอันสูงของวงศ์ตระกูล ในบั้นปลายของชีวิต เขามีสุขภาพทรุดโทรมเนื่องจากตรากตรำจากภารกิจมาโดยตลอด และมีความทุกข์กังวลถึงเรื่องลูกชายอีกด้วย ในฐานะที่โทมัสเป็นผู้นำของตระกูลเมื่อจะตัดสินใจทำสิ่งใด ก็ต้องคิดถึงผลประโยชน์ของบริษัทก่อน เขาผิดหวังในฮันโน (Hanno) ลูกชายคนเดียวของเขาซึ่งเป็นเด็กบอบบางช่างฝัน ไม่ชอบเรียนหนังสือ สนใจแต่ดนตรี เป็นธรรมดาของผู้ที่เป็นพ่อย่อมต้องการให้ลูกชายเป็นผู้สืบทอดมรดกของตระกูล เขาได้พยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้ลูกชายสนใจในกิจการค้า โดยการพาไปให้เห็นท่าเรือ โรงเก็บสินค้า ตลอดจนได้รู้เห็นวิธีการที่เขาพบปะสนทนากับนักธุรกิจ แต่ความพยายามของเขามิได้บังเกิดผลแต่อย่างใด ในระยะหลังนี้เขารู้ตัวว่าสุขภาพเสื่อมโทรมลงมาก และมองเห็นว่าคงจะมีชีวิตต่อไปไม่นานนัก เศรษฐกิจของบริษัทก็ทรุดลงตามลำดับ มีลูกชายคนเดียวก็หวังสิ่งใดไม่ได้ เขารู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยว ไม่มีใครสักคนเดียวที่จะเป็นเพื่อนให้คำแนะนำปรึกษา เขาตัดสินใจคนเดียวตลอดมา และคิดว่าเขาได้กระทำสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เขาครุ่นคิดถึงชีวิตที่ผ่านมาว่าได้ทำสิ่งใดไปแล้วบ้าง และเกิดความไม่แน่ใจว่าสิ่งที่เขาได้ทำไปแล้วนั้นถูกต้อง เขาถามตัวเองว่า ทำไปเพื่ออะไร เขาคิดถึงความตายว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัวหรือไม่เขาเกิดความเบื่อหน่ายที่จะดิ้นรนต่อสู้เพื่อชีวิตต่อไป สุดท้ายเขาพร้อมที่จะ

เผชิญกับความตาย ซึ่งจะนำเขาไปสู่อิสรภาพ เขาไม่เสียใจอีกต่อไปที่ลูกชายมิได้มีลักษณะดังที่เขาต้องการ เพราะเขาคิดได้ว่า ในโลกนี้ย่อมจะมีเด็กชายที่มีสุขภาพแข็งแรง เฉลียวฉลาด มีความสามารถดังที่เขาต้องการ เด็กคนนั้นจะเปรียบเสมือนลูกชายของเขานั่นเอง ซึ่งจะเป็นตัวแทนและ "ชีวิต" ของเขาสืบต่อไป ในตอนนี้ผู้เขียนได้แสดงถึงข้อขัดของความหมายของคำว่า "ชีวิต" และ "ความหยั่งรู้" ผู้ที่จะประสบความสำเร็จใน "ชีวิต" จะต้องมี "เจตจำนงในการดำรงชีวิต" ซึ่งต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง เมื่อใดที่ความรู้สึกเช่นนี้หมดไป บุคคลผู้นั้นก็ไม่อยู่ในสภาพที่จะประสบความสำเร็จได้ ถ้าผู้ใดเข้าใจในชีวิตมนุษย์จนเกิดความ "รู้แจ้ง" แล้ว และพยายามที่จะขจัดความผูกพันกับชีวิตให้หมดไปก็เท่ากับว่าผู้นั้นได้ "หลุดพ้นจากความทุกข์" คนส่วนมากยึดถือติดอยู่ในชีวิต ซึ่งเป็นสมุฏฐานของความทุกข์ทั้งมวล โลดแล่นไปในชีวิต ไปในโลกแห่งวัตถุ แต่บางคนสามารถหยั่งรู้ว่า ความไม่ยึดมั่นถือมั่นในชีวิตเป็นทางที่จะนำไปสู่อิสรภาพอันแท้จริงปรัชญาดังกล่าว ผู้เขียนได้รับอิทธิพลมาจาก โชเปนเฮาเออร์ เช่นกัน เราจะเห็นได้ว่ามีส่วนคล้ายหลักในพุทธศาสนา เมื่อโทมัสได้ "หยั่งรู้" ในชีวิตมนุษย์เขาก็หมดความกังวล ได้ทำพินัยกรรมแบ่งทรัพย์สินและระบุไว้ว่าให้เลิกกิจการของบริษัทภายในหนึ่งปีหลังจากที่เขาถึงแก่กรรม เขาไม่มีโอกาสทราบว่า หลังจากที่เขาถึงแก่กรรมแล้ว บ้านตระกูลบุดเดนบรุคส์ได้ถูกขายไป ทรัพย์สินที่เหลือก็มีจำนวนไม่มาก เนื่องจากกิจการค้าขาดทุนหลายแห่ง โทมัสตายเมื่ออายุ ๕๐ ปี

ผู้เขียนสามารถบรรยายให้ผู้อ่านเห็นความทุกข์ของโทมัส ทายาทของตระกูลคนที่สามนี้เนื่องจากโทมัสมีลักษณะสองอย่างที่ขัดกันอยู่ในตัวคือความเป็นชนชั้นกลางที่พยายามจะสืบทอดเจตนารมณ์ของตระกูล กับความเป็นผู้ที่มีอารมณ์ลึกซึ้งกับปรัชญาชีวิตและคิดมากซึ่งทำให้สุขภาพจิตทรุดโทรมลงตามลำดับ ประกอบกับสุขภาพทางกายก็อ่อนแอลง ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าขณะที่พลังของการต่อสู้เพื่อมีชีวิตรอดในโลกของวัตถุลดน้อยลง อัจฉริยภาพในด้านสติปัญญาความลุ่มลึกและสุนทรียภาพในด้านศิลปะกลับเพิ่มพูนขึ้น และขณะเดียวกัน ถ้าจิตใจเริ่มมีความละเอียดอ่อนขึ้นมาเพียงไรพลังการต่อสู้เพื่อวัตถุก็ย่อมเสื่อมถอยลงเพียงนั้น

ทายาทคนสุดท้ายของตระกูลคือ โยฮัน (Johann) หรือเรียกกันในครอบครัวว่าฮันโน ฮันโนเป็นตัวละครตัวสุดท้ายที่ชี้ให้เห็นถึง จุดจบของตระกูลนักธุรกิจ แม่เป็นนักดนตรีเป็นคนต่างชาติซึ่งเข้ามาอยู่ในตระกูลบุดเดนบรุคส์โดยที่รู้สึกตัวว่าเป็นคนแปลกหน้าอยู่ตลอดเวลา คนในตระกูล แม้แต่โทมัสผู้สามีก็รู้สึกว่าแกร์ดา มีลักษณะแปลก ท่าทางเย็นชา แต่โทมัสก็ยอมรับว่าที่แกร์ดาเข้ากับพวกตนไม่ได้ก็เพราะความเป็นศิลปิน

ฮันโนไม่เคยได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ พ่อมีภารกิจอยู่ตลอดเวลา จนไม่เคยพูดจาเล่นหัวกับลูก จะพูดก็ต่อเมื่อจะสั่งสอน เพราะผิดหวังในตัวเขาที่มิได้มีลักษณะที่จะเป็นทายาทของตระกูลแม่ก็สนใจแต่จะเล่นดนตรี ฮันโนจึงมีแต่ความอ้างว้างว้าเหว่ มีลักษณะเป็นคนเจ้าทุกข์ ประกอบกับร่างกายบอบบางขาวซีดเหมือนแม่ เป็นคนอ่อนแอขี้โรค สุขภาพฟันไม่ดีเหมือนพ่อ เขามีเลือดของศิลปินสืบทอดมาจากแม่ จึงมีความสนใจและซาบซึ้งในดนตรีมาแต่เด็ก เขาชอบเล่นเปียโนสามารถเล่นเพลงของวากเนอร์ (Wagner) ได้ตั้งแต่

อายุ ๗ ขวบ ซึ่งไม่เป็นที่สบอารมณ์ของพ่ออย่างยิ่งนอกจากนั้นเขายังแต่งเพลงได้ยามที่อยู่ตามลำพัง ความเป็นศิลปินมักจะแสดงออกตั้งแต่อยู่ในวัยเด็กอันโนเป็นเด็กที่มีอารมณ์อ่อนไหว ช่างคิดช่างฝันซาบซึ้งกับบทกวีนิพนธ์ที่บรรยายถึงความทุกข์ความโศกเศร้าลักษณะเหล่านี้ย่อมแสดงให้พ่อและญาติพี่น้องเห็นว่าอันโนจะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตความเป็นนักธุรกิจที่ดี พ่อเคยพาเขาไปให้เห็นวิธีการพบปะสนทนากับนักธุรกิจการค้า เพื่อว่าเขาอาจจะรู้สึกทึ่งในความสามารถของพ่อ แต่โทมัสหาทราบไม่ว่า ลูกชายกลับมองเห็นไปอีกด้านหนึ่งว่า บรรดานักธุรกิจนั้นมิได้จริงใจต่อกันเลย ทุกคนติดต่อกันก็เพื่อหวังผลประโยชน์ของตนเท่านั้น อันโนเป็นเด็กช่างคิดเกินอายุ และดูจะเข้าใจชีวิตทั้งๆ ที่ยังมิได้มีประสบการณ์ มีความรู้สึกเหนื่อยหน่ายต่อโลกที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนแก่งแย่ง อันโนมีลักษณะของผู้ที่ "ไม่มีเจตจำนง" ในการดำรงชีวิต เขารู้ตัวดีว่าพ่อและคนในครอบครัวไม่ได้หวังอะไรในตัวเขา ผู้เขียนให้อันโนเป็นตัวแทนของ "ศิลปิน" ซึ่งเข้ากับคนอื่นไม่ได้ ศิลปินคือคนที่ไม่ชอบเรียนหนังสือ อันโนเรียนหนังสือไม่เก่ง ไม่ชอบโรงเรียน ไม่ชอบครูซึ่งเจ้าระเบียบและไร้คุณธรรม เขามีเพื่อนเพียงคนเดียวคือ ไค (Kai) ซึ่งมีพ่อที่เป็นคนที่ไม่คบค้าสมาคมกับเพื่อนบ้าน แม้กระทั่ง ไคจึงเป็นเด็กที่ซุกซน ตรงข้ามกับอันโน และเติบโตขึ้นมาโดยไม่มีใครเอาใจใส่ เด็กทั้งสองคนจึงเข้าใจกันดี ไคสนใจทางการประพันธ์และฝึกเขียนโดยมุ่งมั่นที่จะเป็นนักเขียนในอนาคต ขณะที่อันโนมิได้มีความอยากที่จะเป็นอะไร แม้แต่นักดนตรี เพราะเขาคิดว่าเขาอ่อนแอ ไม่มีแม้แต่แรงที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปในโลกกว้างเยี่ยงนักดนตรีทั่วไป ศิลปินย่อมเข้าใจศิลปินด้วยกัน ไคเข้าใจความรู้สึกของอันโนดีโดยที่อันโนไม่จำเป็นต้องอธิบาย ทั้งสองไม่ชอบเรียนหนังสือ มักจะถูกครูติเตียนอยู่เสมอ แต่ปฏิกิริยาของทั้งสองก็คือ อาการเฉยเมยไม่ยินดียินร้าย ไม่สนใจและเบื่อหน่าย ผู้คนรอบตัวที่เต็มไปด้วยการชิงดีชิงเด่น ทางออกของอันโนอีกประการหนึ่งคือ เล่นเปียโน แอบสูบบุหรี่ตั้งแต่เด็ก และสร้างจินตนาการในโลกของคีตศิลป์ อันโนตายด้วยไข้ไทฟอยด์เมื่ออายุเพียง ๑๖ ปี หลังจากที่พ่อตายเพียงปีเดียว

ถ้าเราย้อนดูชื่อเรื่อง "ความเสื่อมของตระกูลบุดเดนบรุคส์" ก็จะเห็นได้ว่าความหมายเป็นสองนัย นัยหนึ่งหมายถึงความเสื่อมในด้านวัตถุและกายภาพ ครอบครัวบุดเดนบรุคส์มีหลักทรัพย์ลดลงจนต้องล้มเลิกกิจการ สุขภาพของผู้สืบตระกูลก็เสื่อมโทรมลงตามลำดับ แต่อีกนัยหนึ่งเป็นความเจริญในด้านอารมณ์สุนทรียะ นวนิยายเรื่องนี้มิใช่เรื่องของครอบครัวบุดเดนบรุคส์เท่านั้น ความตายของอันโนเป็นสัญญลักขณ์แห่งความสิ้นสุดของความเป็นระเบียบแบบแผนประเพณีของครอบครัวบุดเดนบรุคส์หรือของชนชั้นกลางทั้งหมดนั่นเอง โทมัส มันน์ ต้องการให้ความตายของอันโน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งอิสรภาพในความคิด มนุษย์ไม่ควรยึดมั่นอยู่กับค่านิยมของสังคมจนกระทั่งไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองและไม่สามารถหลุดพ้นจากพันธนาการนี้ มนุษย์ไม่ควรผูกพันอยู่กับโลกของวัตถุเกินไป อันจะเป็นสาเหตุที่ทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้อยลง มนุษย์ที่ไร้อารมณ์สุนทรียะย่อมเปรียบเสมือนเครื่องจักร มนุษย์ควรจะพยายามเข้าใจกัน มีน้ำใจช่วยเหลือกัน และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องจรรโลงให้โลกมนุษย์คงอยู่ได้ต่อไป

นฤมล ง้าวสุวรรณ

เพื่อนยาก

(OF MICE AND MEN)

Of Mice and Men เป็นนวนิยายที่ดีเด่นเรื่องหนึ่งของ จอห์น สไตน์เบค (John Steinbeck) นักเขียนนวนิยายชาวอเมริกันผู้ได้รับรางวัลโนเบล สาขาวรรณคดีในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ นวนิยายเรื่องนี้ได้รับความสำเร็จอย่างมาก เมื่อมีผู้นำมาแสดงเป็นละครโดยได้รับรางวัล Drama Critics' Circle Award เมื่อครั้งจัดแสดงที่ Music Box Theater ในบรอดเวย์ และนวนิยายเรื่องนี้เคยได้รับการจัดทำเป็นภาพยนต์ออกฉายทั่วโลกมาแล้ว

ผู้อ่านบางท่านอาจสงสัยว่า Of Mice and Men ซึ่งเป็นชื่อของเรื่องนี้นั้นหมายถึงอะไร เกี่ยวอะไรกับเรื่องนี้ ที่มาของชื่อเรื่องนี้ก็คือโคลงบาทหนึ่งของ Robert Burns ซึ่งเป็นกวีชาวอังกฤษ เขาเขียนไว้ว่า "The best-laid schemes o' mice and men gang aft agley" สไตน์เบคตีความว่าไม่มีใครแม้แต่คนเดียวที่จะสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของเขาได้ ซึ่งเป็นแนวเรื่อง (theme) หนึ่งของนวนิยายเรื่องนี้

Of Mice and Men เป็นเรื่องราวของกรรมกรหนุ่มสองคน คือ จอร์ช มิลตัน (George Milton) และ เลนนี่ สมอล (Lennie Small) จอร์ช เป็นคนร่างเล็ก แต่ฉลาดและรอบคอบ ส่วนเลนนี่ มีคุณสมบัติตรงกันข้ามกับจอร์ช คือตัวโต มีกำลังมหาศาลและปัญญาอ่อน หลังจากที่ป้าของเลนนี่ตายจอร์ชทำหน้าที่ดูแลและคุ้มครองเลนนี่ ซึ่งดูน่าขัน เพราะคนตัวเล็กกลับมาดูแลคนที่ตัวโตกว่า อย่างไรก็ตาม ทั้งสองมีความฝันร่วมกันอยู่ คือเขาต้องการซื้อผืนดินสงบเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง เพื่อเลี้ยงสัตว์ ทำไร่ของตนเอง เลนนี่จะเลี้ยงกระต่าย เพราะเขาชอบลูบคลำขนที่อ่อนนุ่มของมัน แต่เขาทั้งสองหาได้ไปถึงจุดหมายที่วางไว้ไม่

แนวเรื่องในเรื่องนี้มี ๒ แนวเรื่องด้วยกัน แนวเรื่องใหญ่ก็คือ แนวของความฝันอันสูงสุดกับความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์(Ultimate Dream and Reality) ผู้เขียนเห็นว่ามนุษย์ทุกนามย่อมมีความฝันอันแรงกล้าในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมหาบุรุษอย่าง Faust หรือ Macbeth หรือกรรมกรยากจนเข็ญใจ ทุกคนมีสิทธิที่จะฝันถึงการบรรลุเป้าหมายอันสูงสุดในชีวิต และโศกนาฏกรรมยิ่งใหญ่ของโลกนี้ก็เกิดจากการที่ความฝันของบุคคลหนึ่งไม่อาจจะกลายเป็นจริงขึ้นมาได้ และความไม่สมหวังนี้ได้นำความหายนะมาสู่เขา เพราะความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของผู้นั้นเอง เช่น Faust และ Macbeth ประสบมาแล้ว แต่เมื่อผู้เขียนนำความคิดนี้มาใช้กับคนพเนจรอย่างจอร์ช และเลนนี่ ซึ่งไม่สามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ของตัวละครได้อย่างโศกนาฏกรรม เขาก็เน้นถึงความรู้สึกสงสาร เวทนาในตัวคนเหล่านี้แทน ซึ่งสามารถทำให้ผู้อ่านสะเทือนใจได้มาก แม้ว่าจะใช้ตัวละครที่ต่ำต้อย โครงเรื่องง่าย ๆ เรียบ ๆ และภาษาของคนชั้นต่ำที่ขาดความไพเราะยิ่งใหญ่แต่แนวความคิดในเรื่องเป็นที่น่าสะเทือนใจไม่น้อยกว่าโศกนาฏกรรมที่ยิ่งใหญ่เท่าใด โดยเฉพาะเมื่อถึงจุดจบของ จอร์ช และ เลนนี่ เมื่อสิ้นสุดลงด้วย

ความเศร้าสลดที่ไม่สามารถบรรลุถึงความฝันนั้นได้ เช่นเดียวกับตัวละครในวรรณกรรมเอกอื่น ๆ ของโลกประสบมาแล้ว

จอร์ชและเลนนี่เป็นกรรมกรซึ่งไร้ญาติไม่มีพันธะกับใคร เขาจริงจังกับความฝันของเขามาก เพราะเมื่อไรก็ตามที่จอร์ชและเลนนี่อยู่ด้วยกัน เลนนี่จะต้องให้จอร์ชพรรณนาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ในไร่ที่เขาทั้งสองใฝ่ฝันที่จะเป็นเจ้าของให้ฟัง เพราะความบัญญาอ่อนของเลนนี่ จอร์ช ต้องพูดเรื่องนี้ซ้ำซากจนเลนนี่ซึ่งปัญญาอ่อนก็จำถ้อยคำของจอร์ชได้หมดทุกคำ ทั้งสองคนมีความสุขมากเมื่อได้อยู่กับความฝันของเขา ซึ่งเป็นธรรมดาของมนุษย์

ในชีวิตจริงความฝันของเราบางครั้งเข้าใกล้ความจริงเข้าไปมาก เราเห็นความสำเร็จอยู่แค่เอื้อมแต่แล้วก็มีอุปสรรคเกิดขึ้นจนได้ แล้วความฝันของเราก็ต้องพังพินาศลง ผู้เขียนสะท้อนความเชื่อของเขาในเรื่องนี้ โดยให้ครุกส์ (Crooks) กรรมกรนิโกรกล่าวว่า "ไม่มีใครจะทำให้ความฝันอันสูงสุดของเขาเป็นจริงขึ้นมา และก็จะไม่มีใครสามารถที่จะเป็นเจ้าของที่ดินได้" ดังในเรื่องนี้ คือ หลังจากที่จอร์ชและเลนนี่ต้องหนีมาจากเมืองเมืองหนึ่ง เพราะเลนนี่ได้ก่อเรื่องขึ้นตามเคย ทั้งสองได้มาทำงานในฟาร์มแห่งหนึ่งและได้พบกับแคนดี้ (Candy) ซึ่งเป็นกรรมกรแขนด้วนข้างหนึ่ง ซึ่งมีเงินอยู่เป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของเงินจำนวนทั้งหมดที่จอร์ชและเลนนี่ต้องการเพื่อจะซื้อที่ดินดังกล่าว แคนดี้ต้องการมีส่วนร่วมในความฝันนี้ โดยยินดียกเงินทั้งหมดให้เป็นสิ่งแลกเปลี่ยน และในตอนสิ้นเดือนนั้นทั้งสามคนจะได้รับเงินเดือน ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วก็เป็นเงินจำนวน ๓ ใน ๔ ของวงเงินทั้งหมดที่เขาต้องการ ผู้อ่านคงเห็นแล้วว่า ความฝันของเขาทั้งสามดูไม่น่ามีอุปสรรคอะไร เพราะอุปสรรคประการแรกของจอร์ชและเลนนี่คือ เงิน แต่บัดนี้เขาก็ได้เงินมาแล้วและกำลังนำเงินนั้นไปวางมัดจำกับตายายคู่หนึ่งซึ่งจอร์ชรู้จักและกำลังต้องการขายที่ดิน แต่แล้วเลนนี่ก็ก่อเรื่องขึ้นอีกเช่นเคย และร้ายแรงกว่าทุกคราว ซึ่งทำให้ความฝันของกรรมกรทั้งสามพังลงมา

ตัวละครอื่น ๆ ก็มีความฝัน แต่ไม่ว่าความฝันนั้นจะยิ่งใหญ่เกินกว่าที่จะเป็นไปได้ หรือเป็นความฝันที่ดูน่าจะทำสำเร็จได้ ไม่มีตัวละครตัวใดที่สามารถไปถึงความฝันของเขาได้ เช่น ภรรยาของเคอร์ลี่ (Curley) ซึ่งใฝ่ฝันที่จะเป็นนักแสดงที่มีชื่อเสียงของฮอลีวูด ได้แต่งตัวหรูหราอยู่ในวงสังคมชั้นสูง ทั้ง ๆ ที่เธอเป็นเพียงลูกชาวบ้านจน ๆ เท่านั้น เธอจึงพบกับความผิดหวัง เพราะความฝันของเธอสูงเกินไป ส่วนแคนดี้ต้องการเพียงเพื่อนคุยแก้เหงาและมีฝันเล็ก ๆ อาศัยอยู่ในยามที่ถูกปลดออกจากงานแล้วเท่านั้น แต่เขาก็ไม่ได้สิ้นหวังที่เขาปรารถนา แม้ว่าความต้องการของเขาดูเป็นเรื่องที่ไม่เหลือบ่ากว่าแรงเลย เพราะเขามีปัจจัยคือเงินซึ่งน่าจะบันดาลสิ่งที่เขาต้องการได้ แต่บางครั้งเงินอย่างเดียวก็ไม่เพียงพอเสียแล้ว

แนวเรื่องที่สองเป็นรองลงไป คือ มิตรภาพ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า เพื่อนมีความจำเป็นต่อคนเรา มนุษย์จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้หรืออยู่ได้แต่เขาจะมีชีวิตที่ไม่สมบูรณ์นัก โดยให้ตัวละครตัวหนึ่งพูดว่า "คนเราต้องการใครสักคนหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ เขาอาจกลายเป็นบ้าไปเลย ถ้าเขาไม่มีเพื่อนสักคน แล้วก็ไม่ว่าไอ้หมอนั่นจะเป็นใคร มันไม่ได้แตกต่างอะไรเลย ตราบใดที่เขาอยู่ใกล้ ๆ ข้าฯจะบอกอะไรให้ คนเรานี่อาจล้มหมอนนอนเสื่อได้นา ถ้าหากเขาเหงาเกินไปเพราะขาดเพื่อน"

ผู้เขียนทำให้ความเป็นเพื่อนระหว่างจอร์ชและเลนนี่เด่นชัดขึ้น โดยนำเขาทั้งสอง

เข้ามาทำงานในฟาร์มแห่งนี้ ในที่ที่คนงานทุก ๆ คนต่างคนต่างอยู่ ไม่มีใครเอาใจใส่ใคร หรือสนใจใคร จอร์ชได้พูดถึงความแตกต่างระหว่างคนงานอื่น ๆ กับตัวเขาและเลนนี่ว่า "คนงานอย่างพวกเราเป็นคนที่อ้างว้างเปล่าเปลี่ยวที่สุดในโลก เขาไม่มีครอบครัวเขารู้สึกว่าไม่มีที่ไหนต้องการเขา เมื่อเขามาทำงานและได้เงินมาก็เข้าเมืองแล้วก็ผลาญเงินนั้นจนหมดเกลี้ยง และไม่นานหลังจากนั้น เขาก็เผ่นไปอยู่ฟาร์มแห่งอื่นแล้ว พวกนั้นไม่มีอนาคต แต่เราสองคนไม่เหมือนกับพวกนั้น เรามีอนาคต เรามีคนที่จะพูดคุยด้วย เราไม่ต้องไปพึ่งบาร์เพื่อกินเหล้าเพราะไม่รู้จะไปไหน" และผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า เมื่อสังคมเจริญขึ้นคนก็ยิ่งหวาดระแวงซึ่งกันและกันและมีเพื่อนน้อยลง ดังคำพูดของตัวละครตัวหนึ่งว่า "มีไม่กี่คนนักหรอกที่ร่อนเร่พเนจรไปที่ไหน ๆ ด้วยกัน ข้าก็ไม่รู้ว่าเป็นเพราะอะไร แต่อาจเป็นเพราะในโลกบ้า ๆ นี้คนต่างกลัวกันและกันนั่นเอง"

นวนิยายเรื่อง of Mice and Men ได้แสดงให้เห็นว่ามิตรภาพและความรักระหว่างเพื่อนเป็นสิ่งที่มีค่าเหนือสิ่งต่าง ๆ หลายสิ่ง เพื่อนตายจะไม่เห็นแก่ตัวหรือเอารัดเอาเปรียบเพื่อน มีความอาทรห่วงใยเปรียบเสมือนญาติสนิท หรืออาจกล่าวญาติเสียด้วยซ้ำ จากเรื่องนี้จะเห็นว่าจอร์ชซึ่งรับปากกับป้าของเลนนี่ก่อนที่เธอจะตายว่าจะดูแลเลนนี่ให้ดี ก็รักษาคำพูดของตนเองอย่างเคร่งครัด แม้ว่าหลายครั้งจอร์ชตะคอกใส่เลนนี่ แต่จอร์ชมิได้มีเจตนาร้าย เขาทราบดีว่า การเข้มงวดต่อเลนนี่ซึ่งปัญญาอ่อนบ่อย ๆ นั้นเป็นทางเดียวที่เขาจะทำให้เลนนี่เชื่อฟังเขา ซึ่งจะช่วยให้เลนนี่ปลอดภัย และเลนนี่ได้ตอบแทนความหวังดีของจอร์ช โดยเชื่อฟังจอร์ชเหมือนกับสุนัขที่เชื่อฟังเจ้าของของมัน แต่ความขลาดของเลนนี่ก็ไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้นนัก ผู้เขียนยังชี้ให้เราเห็นว่าเพื่อนตายสามารถเสียสละเพื่อเพื่อนได้เสมอ แม้ยามทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกันไม่หนีเอาตัวรอดฝ่ายเดียว ดังตัวอย่างจากเรื่อง คือ หลังจากที่เลนนี่ก่อเรื่องขึ้นในเมืองเมืองหนึ่ง และคนในเมืองได้ตามล่าเขาจอร์ชได้พาเลนนี่ไปซ่อนอยู่ในคูน้ำซึ่งมีระดับน้ำสูงท่วมหัวตลอดวัน จอร์ชยอมทนลำบากกับเพื่อนด้วย ทั้ง ๆ ที่ตัวเองมิได้ทำความผิดเลย แต่เขาก็ไม่ทิ้งเพื่อน หรืออีกตอนหนึ่งของเรื่อง คือ เมื่อทั้งสองเดินทางมาเพื่อทำงานในฟาร์มแห่งนี้จอร์ชและเลนนี่มาใกล้ฟาร์มมากแล้วในตอนเย็นวันหนึ่ง แต่จอร์ชตัดสินใจว่าเขาจะค้างคืนที่กลางทุ่งใต้ร่มไม้ร่มรื่นแห่งหนึ่งสักคืนหนึ่ง ดีกว่าที่จะไปถึงฟาร์มในคืนนั้น แม้ว่าในฟาร์มจะมีที่นอนที่อบอุ่นกว่าและอาหารดีกว่า เพราะเขาทราบดีว่าเลนนี่จะสับสนมากเมื่ออยู่ต่อหน้าคนงานจำนวนมาก เพราะพวกคนงานเลิกงานแล้ว และอยู่ในบ้านพักทั้งหมด เขาต้องการปกป้องเพื่อน เขาไม่ต้องการให้เลนนี่กลายเป็นตัวตลกให้คนงานหลาย ๆ คนยั่วเย้าเล่นอย่างสนุก เนื่องจากลักษณะใหญ่โตแต่งุ่มง่ามของเขา

นวนิยายเรื่องนี้ยังชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้บางครั้งเราจะรักเพื่อนสงสารเพื่อนเพียงใดเราก็ต้องทำสิ่งที่ดีที่สุดที่เราจะทำได้ แม้ว่าการกระทำนั้นอาจเป็นการทำร้ายเพื่อนของเรา และตัวเราเองเพื่อให้เพื่อนของเราพ้นจากความทุกข์ทรมาน ดังเช่น ฉากตอนจบของเรื่องนี้ เลนนี่ได้ทำภรรยาของเคอร์ลีตายโดยอุบัติเหตุทุกคนในฟาร์มออกตามล่าเลนนี่ตามคำสั่งของเคอร์ลี ลูกชายเจ้าของฟาร์ม และเคอร์ลีเองได้ลั่นวาจาแล้วว่าเขาจะต้องแก้แค้นให้ภรรยาของเขาให้ได้ แต่ในส่วนลึกของจิตใจ เขาแก้แค้นเพื่อตัวเอง เพราะเลนนี่หักแขนของเขาในการต่อสู้ครั้งหนึ่งซึ่งเคอร์ลีเป็นผู้ก่อขึ้น จอร์ชทราบ

ดีว่าเลนนี่ไม่มีสติปัญญาพอที่จะหนีรอด เขาจะถูกล่าเหมือนสัตว์ เขาจะต้องอดตาย ถ้าเขาไม่ถูกยิงทิ้งเสียก่อน เมื่อจอร์ชทราบว่า ทางรอดนั้นถูกปิดตายแล้ว เขาทนไม่ได้ที่จะเห็นเพื่อนต้องกระเสือกกระสนหนีมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความโกรธ และความต้องการที่จะแก้แค้น จอร์ชจำเป็นต้องจัดการอะไรลงไปสักอย่างหนึ่ง เพื่อให้เพื่อนของตนรอดพ้นจากความทุกข์ทรมานโดยเร็วที่สุด และไม่เจ็บปวดเลย จอร์ชยิงเพื่อนของเขาตรงด้านหลังของศีรษะในขณะที่เลนนี่กำลังเหม่อมองสายน้ำที่ไหลเอื่อย ๆ และมีความสุขกับความฝันที่ว่าเขาได้อยู่ในไร่ที่เขาใฝ่ฝันถึงแห่งนั้นแล้ว และได้เลี้ยงกระต่ายขนนุ่ม ๆ ที่เขาต้องการสมใจ เลนนี่ตายไปอย่างมีความสุข แต่ผู้อ่านทราบดีว่าสำหรับจอร์ช ตั้งแต่วินาทีแรกที่เลนนี่ตายไป จอร์ชจะต้องเผชิญกับความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยวที่โหดร้ายที่สุด เขาไม่มีใครอีกแล้วในโลกนี้ เขากลายเป็นคนที่ตายทั้งเป็น (a living dead man) ความทุกข์ที่จอร์ชจะต้องเผชิญต่อไปนั้นยิ่งใหญ่กว่าความตายของเลนนี่มากนัก แต่จอร์ชยอมทุกข์เพื่อให้เพื่อนพ้นทุกข์ จอร์ชจะกลับไปมีสภาพเหมือนคนงานคนอื่น ๆ ในฟาร์มที่อาศัย บาร์ เหล้า และโรงโสเภณีเป็นที่พักพิงจิตใจ สภาพที่ครั้งหนึ่งเขาภูมิใจนักว่าเขาไม่ได้เป็นเช่นนั้น แต่ความภูมิใจดังกล่าวได้สิ้นสุดลงแล้ว

นอกจากนี้ นวนิยายเรื่องนี้ได้ตีแผ่ให้เราเห็นว่า มนุษย์ทุกผู้ทุกนามแม้จะเป็นเพียงกรรมกรก็เกลียดกลัวความว้าเหว่ และทราบดีว่าความว้าเหว่นั้นเป็นภาวะที่ทุกคนต้องการหลีกเลี่ยง แม้จะต้องใช้เงินทองทั้งหมดหรือความสุขสบายทั้งหมดเข้าแลกก็ตาม ดังเช่น แคนดี้กรรมกรชรา ซึ่งไม่มีเพื่อนเลยนอกจากสุนัขตัวเดียว และในภายหลัง มันก็ถูกยิงทิ้งเพราะความแก่ของมัน แคนดี้จึงกลายเป็นคนตัวคนเดียว ดังนั้นทันทีที่เขาแอบได้ยินแผนการซื้อที่ดินของจอร์ชและเลนนี่ เขาจึงเสนอที่จะยกเงินทั้งหมดของเขาให้แก่จอร์ชและเลนนี่ เพื่อว่าเขาเองจะได้มีเพื่อนอยู่ด้วยกัน เมื่อยามที่เขาแก่เกินกว่าที่จะมีใครจ้างให้ทำงานอีก เงินซึ่งคนจำนวนไม่น้อยคิดว่าเป็นพระเจ้า หาได้เป็นพระเจ้าสำหรับแคนดี้ไม่ เขากลัวความว้าเหว่มากกว่าความจน ส่วนตัวละครอีกตัวหนึ่ง คือ ครุกส กรรมกรนิโกร ผู้มีปมด้อยเป็นทรัพย์สินของสังคมชาวผิวขาวต้องแยกอยู่ตามลำพังทั้ง ๆ ที่ในส่วนลึกของจิตใจนั้นเขาเหงา และต้องการเพื่อนเช่นเดียวกับคนว้าเหว่อื่น ๆ เมื่อเลนนี่เดินเข้าไปในห้องของเขา ซึ่งไม่เคยมีใครได้เข้ามาก่อน เนื่องจากความไร้เดียงสาในเรื่องการแบ่งผิวของเลนนี่ ครุกสดีใจอย่างที่สุดที่ได้เพื่อน และเมื่อเลนนี่เผลอพูดถึงดินแดนที่เขาใฝ่ฝันถึงขึ้นมาครุกสจึงเสนอตัวเข้าเป็นสมาชิกทันที โดยยอมทำงานในไร่นั้นโดยมิได้หวังเงินเดือนตอบแทน แต่เขาต้องการเพียงเพื่อน เพื่อนซึ่งขจัดความว้าเหว่ได้ ส่วนเงินไม่อาจทำลายความว้าเหว่ให้หมดสิ้นไปได้

สไตน์เบค ได้กล่าวไว้ว่างานทั้งหมดของเขามีจุดประสงค์ที่จะช่วยให้มนุษย์เข้าใจซึ่งกันและกัน เขาต้องการให้คนทุกคนมีความเห็นอกเห็นใจคนทุกฐานะและระดับชั้น ดังนั้น เรื่อง Of Mice and Men จึงเป็นตัวอย่างอันดีที่สนับสนุนคำพูดดังกล่าว เพราะปุถุชนธรรมดาที่ได้อ่าน เรื่องนี้แล้วย่อมจะต้องเห็นอกเห็นใจจอร์ช เลนนี่ แคนดี้และครุกส ที่ประสบชะตากรรมต่าง ๆ กันและจะรู้สึกซาบซึ้งต่อน้ำใจและความอาทรห่วงใยที่จอร์ชและเลนนี่ซึ่งเป็นเพียงกรรมกรจน ๆ มีต่อกัน ความเห็นอกเห็นใจ ระหว่างมนุษย์นี้จึงเป็นคุณธรรมที่จรรโลงโลกและควรมีอยู่ในจิตใจของทุกคนเสมอ

อมรรัตน์ วรกาญจนา

"มิสซิสดัลลอเวย์"

(MRS. DALLAWAY)

"มิสซิสดัลลอเวย์" เป็นผลงานสำคัญชิ้นหนึ่งของเวอร์จิเนีย วูลฟ์ นักประพันธ์สตรีของอังกฤษในต้นศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบและแนวความคิดใหม่ที่สำคัญช่วงหนึ่งของวรรณคดีอังกฤษ "มิสซิสดัลลอเวย์" เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของนวนิยายยุคที่เปลี่ยนแปลงนี้ เนื่องจากผู้ประพันธ์ได้รับการยกย่องว่าอยู่ในกลุ่มผู้บุกเบิกรูปแบบและแนวความคิดใหม่ดังกล่าว อันได้แก่การนำหลักจิตวิทยา และปรัชญาปัจจุบันมาใช้กับการเขียนวรรณกรรม

การที่จะศึกษานวนิยายเรื่องนี้ให้เข้าใจนั้นจำเป็นต้องอาศัยพื้นความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและลักษณะที่สำคัญของนวนิยายแนวใหม่นี้เป็นอย่างมาก ความเป็นมานั้นคือความคิดของเวอร์จิเนีย วูลฟ์ ในบทความเรื่อง "มิสเตอร์เบนเนตต์และมิสซิสบราวน์" ที่เธอเขียนในเชิงโจมตีอาร์โนล์ เบนเนตต์นักประพันธ์สำคัญอีกคนหนึ่งในสมัยปลายศตวรรษที่ ๑๙ ต่อกับศตวรรษที่ ๒๐ เบนเนตต์ได้กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมนั้นจะเป็นผลงานที่ยั่งยืนได้ต่อเมื่อประกอบด้วยตัวละครที่สมจริง (Only if the characters are real that the novel has any chance of surviving) แต่เวอร์จิเนีย วูลฟ์ เห็นว่าเบนเนตต์ยังสับสนอยู่ในเรื่องความสมจริง เพราะตัวละครของเขานั้นมิได้สมจริงเลยแม้ว่าเขามีความเชื่อด้านนี้อยู่ก็ตาม เวอร์จิเนีย วูลฟ์ จึงได้เขียนนวนิยายขึ้นหลายเรื่อง ที่เน้นถึงศิลปะของการถ่ายทอดบุคลิกลักษณะตลอดจนความรู้สึกของตัวละครอย่างละเอียดประณีต หนึ่งในจำนวนนี้คือนวนิยายเรื่อง "มิสซิสดัลลอเวย์" โดยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อโครงเรื่อง หรือพฤติกรรมสับเน่องของตัวละครมากนัก ทั้งนี้เพื่อว่าภาพของตัวละครในฐานะบุคคลที่มีเลือดเนื้อ มีอารมณ์ มีชีวิตจิตใจและบุคคลิกลักษณะอย่างคนจริงๆ จะได้ปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด ในการที่นักประพันธ์ให้ความสนใจกับการวางโครงเรื่องอย่างสลับซับซ้อนก็ดี แสดงพฤติกรรมภายนอกของตัวละครมากก็ดี หรือมุ่งแต่การใช้ตัวละครเป็นเพียงสัญญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ลักษณะอันแท้จริงของตัวละครนั้นย่อมจะเลือนรางสำหรับคนอ่านตลอดไปไม่ว่ารายละเอียดอย่างอื่นจะชัดเจนเพียงใดก็ตาม

ด้วยเหตุนี้เอง โครงเรื่องของ *"มิสซิสดัลลอเวย์"* จึงไม่มีอะไรซับซ้อน เช่นเดียวกับพฤติกรรมภายนอกของตัวละครก็มีไม่มากนัก เพราะผู้ประพันธ์ไม่ต้องการเน้นสิ่งเหล่านี้ยิ่งไปกว่าพฤติกรรมภายในของตัวละคร อันได้แก่ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ เรื่องราวโดยผิวเผินที่สุดของนวนิยายเรื่องนี้ คือการบรรยายเหตุการณ์ช่วง ๑ วันในชีวิตของสตรีผู้หนึ่งชื่อ คลาริสสา ดัลลอเวย์ นับแต่เธอออกจากบ้านในตอนเช้า เพื่อไปซื้อของมาเตรียมไว้ในงานเลี้ยงตอนค่ำวันนั้น จนกลับมาต้อนรับแขกในงานเลี้ยงตอนกลางคืน ไม่มีพฤติการณ์ตื่นเต้นผจญภัยใดๆ ทั้งสิ้นในช่วงชีวิต ๑ วันของมิสซิสดัลลอเวย์ แต่มีเหตุการณ์ของบุคคลอีกคนหนึ่งซ้อนเข้ามาในเรื่องโดยไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตของคลาริสสาดัลลอเวย์เลยตั้งแต่ต้น ได้แก่เซพทิมัส

อดีตทหารผ่านศึกผู้พิการที่นั่งเล่นอยู่ในสวนสาธารณะ เมื่อมิสซิสดัลลอเวย์เดินผ่านไประหว่างไปซื้อของ และในวันเดียวกันนั้นเซพทิมัสก็ฆ่าตัวตาย ผู้ประพันธ์ได้แบ่งแยกตัวละครทั้งสองนี้ไว้ด้วยพฤติกรรมภายนอก (external behavior) คือไม่ให้มีโอกาสได้รู้จักเกี่ยวข้องกันหรือแม้แต่พบปะพูดจากัน แต่สิ่งที่โยงตัวละครทั้งสองไว้ด้วยกันคือ พฤติกรรมภายใน (internal behavior) เพราะมิสซิสดัลลอเวย์ และเซพทิมัสเป็นคนคู่เดียวในนวนิยายที่มีความคิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมิสซิสดัลลอเวย์ได้ลุถึง *"การหยั่งรู้"* (enlightenment) โดยอาศัยพฤติกรรมของเซพทิมัสเป็นเครื่องชี้ทาง

เวอร์จิเนีย วูลฟ์ ใช้กลวิธีทางจิตวิทยาในการดำเนินเรื่องให้บรรลุถึงการถ่ายทอดชีวิตจิตใจของตัวละครออกมาให้เห็นอย่างคนจริง ๆ โดยการใช้กระแสสำนึก (Stream-of-consciousness) ในการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เพราะเหตุนี้เองเธอจึงต้องปฏิวัติวิธีการลำดับเวลาในนวนิยายจนหมดสิ้น โดยใช้วิธีการของ "เวลาซ้อนเวลา" (a time within a time) ในเรื่อง แทนที่จะดำเนินเรื่องไปตามการลำดับเวลาในอดีต ปัจจุบัน แล้วจึงถึงอนาคตอย่างในนวนิยายสามัญทั่วไป และด้วยกลวิธี *"เวลาซ้อนเวลา"* นี่เอง เวอร์จิเนีย วูลฟ์ได้ โยงต่อไปถึงแนวความคิดทางปรัชญาของเวลา (Philosophy of Time) เพื่อนำไปสู่ปรัชญาของเรื่องที่ว่า "อะไรคือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต"

กระแสสำนึก เป็นศัพท์บัญญัติทางจิตวิทยา โดย วิลเลี่ยม นักจิตวิทยาและนักปรัชญาชาวอเมริกันใน Principles of Psychology โดยให้คำจำกัดความว่า สำนึกของมนุษย์นั้นมิได้มีลักษณะเหมือนเป็นของชิ้นเล็กชิ้นน้อยนำมาปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน หากแต่อยู่ในรูปที่เลื่อนไหลทะยอยกันไป จึงขอเรียกว่ากระแสแห่งความคิด แห่งสำนึก หรือแห่งชีวิต

สำหรับกลวิธี *"เวลาซ้อนเวลา"* นั้นได้แก่การที่เวอร์จิเนีย วูลฟ์ได้แสดงให้เห็นถึงเวลาทางวัตถุ หรือทางโลก (materialistic time) ซึ่งเป็นช่วงเวลา ๑ วัน ในชีวิตของมิสซิสดัลลอเวย์ และเซพทิมัส แต่เวลาทางด้านจิต (spiritual time) กินเวลาหลายสิบปี แสดงออกโดยการใช้กระแสสำนึกของคลาริสสา และเซพทิมัสในการย้อนรำลึกถึงชีวิตทั้งหมดที่ผ่านมา กลับไปกลับมาตลอดเรื่องระหว่างอดีตกับปัจจุบัน นับตั้งแต่คลาริสสายังเป็นเด็กสาวที่มีความรักและความหวังในชีวิต จนถึงปัจจุบันที่เธอเป็นแม่บ้านวัยกลางคน ถึงแม้จะไม่ได้ระบุอย่างชัดแจ้งถึงสาเหตุความทุกข์ของคลาริสสา แต่ผู้อ่านอาจตีความได้ว่า ความทุกข์ของคลาริสสาเกิดจากการเหินห่างชีวิต และแสวงหาสิ่งที่มีความหมายสูงส่งกว่าการเกิดมาเพื่ออยู่ไปวัน ๆ เช่นแม่บ้านธรรมดา สิ่งนี้คลาริสสาค้นหามาตลอดแต่ไม่ได้พบ จนทำให้เกิดความสิ้นหวังขึ้นในใจว่า การมีชีวิตอยู่นั้นคือความว่างเปล่าอย่างไร้แก่นสารโดยแท้จริง จะมีความหมายขึ้นมาบ้างก็เมื่อกระแสสำนึกนำกลับไปสู่อดีตที่มีความหมายมากกว่าปัจจุบันเท่านั้น และนับตั้งแต่เซพทิมัสยังเป็นชายผู้มีจิตใจสมบูรณ์ มีความคิดความอ่านดี จนกระทั่งกลายเป็นทหารผ่านศึกผู้ทุพพลภาพไร้ประโยชน์ในสังคม และฆ่าตัวตายในที่สุดชีวิตปัจจุบันอันว่างเปล่าของเซพทิมัสมีความหมายขึ้นมาบ้าง ต่อเมื่อเขาใช้กระแสสำนึกย้อนกลับไปในอดีตที่เป็นช่วงเวลารุ่งเรือง และเขายังมีกำลังใจ และสติปัญญาพอจะแสวงหาความหมายของชีวิตได้อยู่บ้าง เวลาในอดีตและปัจจุบันแบ่งแยกออกจากกันด้วยการใช้สัญลักษณ์ นาฬิกาบอกเวลา

ซึ่งบอกเวลาทุกชั่วโมง เป็นระยะ ๆ แทรกอยู่ในเรื่อง เพื่อเป็นการเตือนไม่ให้ลืมสภาพชีวิตปัจจุบันตามความเป็นจริงที่มิสซิสดัลลอเวย์และเซพทิมัสประสบอยู่และเป็นการเหน็บแนมไม่ให้ทั้งสองคนสามารถออกจากโลกแห่งวัตถุที่เขาไม่ต้องการ เข้าสู่โลกของจิตที่มีอยู่ในกระแสสำนึกได้ ไม่ว่าจะพยายามเพียงใดก็ตาม ทั้งคู่จำเป็นต้องเผชิญสภาพความจริงที่ว่าการมีชีวิตอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ทุกข์ทรมาน และมนุษย์ไม่สามารถมีอิสระได้ตราบใดที่ยังต้องผูกพันอยู่กับทางโลก กระแสสำนึกเป็นเพียงสิ่งที่ผ่อนคลายมนุษย์จากพันธนาการนี้ แต่การกลับไปสู่อดีตนั้น ก็ไม่ใช่คำตอบในการแสวงหาความหมายของชีวิต มนุษย์จึงต้องถูกดึงกลับมาสู่ความเป็นจริงอีก เว้นเสียแต่ว่าจะมีการสละทางโลกโดยเด็ดขาด ซึ่งแสดงออกในรูปของการสละชีวิตตนเองที่เซพทิมัสได้กระทำ และเป็นการทำนายอย่างคลุมเครือถึงจุดจบของมิสซิสดัลลอเวย์เอง *(ในต้นฉบับเดิมมิสซิสดัลลอเวย์ฆ่าตัวตาย หลังจากงานเลี้ยงสิ้นสุดลง)*

ปรัชญาของเวลามีอยู่ว่า *"เวลาคืออะไร"* "อดีต ปัจจุบันและอนาคตนั้นคืออะไร" "มนุษย์เราอยู่ในช่วงไหนของเวลา" และ *"เวลามีบทบาทอะไรต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์"* ในเรื่อง นี้เวอร์จิเนีย วูลฟ์ ออกความเห็นว่าเวลานั้นขึ้นอยู่กับการกำหนด มีทั้งเวลาที่กำหนดโดยทางโลก เช่นวัน เดือน ปี และเวลาในใจมนุษย์ อันได้แก่ความทรงจำและสำนึก มนุษย์นั้นอยู่ในทุกช่วงเวลาทั้งอดีตปัจจุบัน และอนาคต ขึ้นอยู่กับสำนึกของแต่ละบุคคล และบทบาทของเวลาคือการบังคับมนุษย์ไว้ในสภาพของมรรตัย (mortality) ความพะวักพะวงของมิสซิสดัลลอเวย์ และเซพทิมัสในการกลับไปกลับมาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ไม่สามารถตัดอย่างใดอย่างหนึ่งออกไปได้โดยเด็ดขาด แสดงถึงการยอมรับน้ำหนักและความสำคัญของเวลาที่กำหนดชีวิตของตนอยู่ ยอมรับสภาพความเจริญเติบโตตลอดจนความทรุดโทรมแห่งสังขาร และวิญญาณของมนุษย์ที่เป็นไปด้วยอำนาจของกาลเวลา พร้อมกันนั้นทั้งคู่ได้ดิ้นรนอยู่เงียบ ๆ ในสำนึกว่ามนุษย์นั้นมิได้เกิดมาเพื่ออยู่ไปวันหนึ่ง ๆ เพื่อยอมรับสภาพอันทุกข์ทรมานที่กาลเวลานำมาให้ ทั้งคู่ได้แสวงหาความมุ่งหมายของชีวิตว่าจะต้องมีอะไรสักอย่างหนึ่งที่เหนือกว่ากาลเวลา มิฉะนั้นมนุษย์จะอยู่ด้วยความสิ้นหวัง มีแต่ความเหนื่อยหน่ายและความทุกข์ทรมานที่ต้องประสบอยู่เกาะกินอยู่ตลอดไป คำถามเหล่านี้ตัวละครในวรรณคดีเอกของโลกเคยถามตนเองมาแล้วเมื่ออยู่ในภาวะสิ้นหวังในชีวิต แฮมเล็ตเคยกล่าวถึงทางเลือกระหว่างการอยู่กับการที่จะตาย และความพิศวงสงสัยในการที่จะไปสู่โลกภายหน้าที่ตนไม่รู้จัก แต่เซพทิมัสและมิสซิสดัลลอเวย์มีคำตอบที่เด็ดเดี่ยวกว่าแฮมเล็ตว่าทั้งคู่นี้ดีจะไปสู่ความตาย อันเป็นเครื่องหมายของความหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานทางโลกเซพทิมัสให้คำตอบด้วยการปฏิบัติ คือฆ่าตัวตาย และมิสซิสดัลลอเวย์ให้คำตอบด้วยการแสดงความคิดเห็นเมื่อมีผู้มาเล่าให้ฟังถึงการฆ่าตัวตายของชายคนหนึ่งที่เธอไม่รู้จัก ก็คือเซพทิมัสนั่นเอง ทำให้เธอเกิดความคิดที่แจ่มแจ้งขึ้นทันทีว่า นี่อาจเป็นคำตอบของการแสวงหาอันยาวนานของเธอ เธอจึงรู้สึกยินดีกับชายคนนั้นที่เขาฆ่าตัวตาย เพราะเธอแน่ใจว่าเขาหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานแล้วตัวเธอเองก็ได้คำตอบว่าความตายคือการที่จะไม่ต้องทุกข์ทรมานต่อไป ดัง

ที่เธอยกโคลงของเชกสเปียร์ขึ้นมากล่าวว่า Fear no more the heat o'the sun เธอรู้ว่าเวลามีอำนาจบังคับให้เธอเป็นบรรตัยชน เวลามีอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะเวลาอยู่ในสำนึก และเวลาเป็นเครื่องนำมาซึ่งชีวิตอันว่างเปล่าของเธอเอง สำนึกก็ไม่ใช่ทางหลุดพ้น เพราะยังอยู่ในอำนาจของเวลา ถ้าเธอจะพ้นจากเวลา ก็ต้องพ้นจากสำนึกเข้าสู่ภาวะการไร้สำนึกดังเช่นยามหลับ เวลาจะไม่มีความหมายเพราะมนุษย์ไม่มีสำนึกที่จะคำนึงถึงเวลาได้อย่างยาวนาน ดังนั้นสภาพอันเป็นอมตะ (immortality) หรือสภาพเหนือกาลเวลา คือสภาพไร้สำนึกชั่วนิรันดร อันได้แก่ความตาย เพราะเหตุนี้ เวอร์จิเนียวูลฟ์ จึงเลือกใช้ความตายเป็นเครื่องหมายของการหลุดพ้นจากความทุกข์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิตที่มิสซิสดัลลอเวย์ และเซพทิมัสค้นหาไม่ใช่เป็นเพียงการที่ร่างกายหยุดทำงานหรือเป็นจุดจบอันน่าสะพึงกลัวในสายตามนุษย์คลาริสสา ดัลลอเวย์ เห็นความตายเป็นสิ่งน่าชื่นชม และเป็นความสุข (If it were now to die, it were now to be most happy) เพราะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงมนุษย์สู่ความหมายสูงสุดของชีวิต

คุณค่าของ "**มิสซิสดัลลอเวย์**" อยู่ที่ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ ในการใช้กลวิธีใหม่ ๆ กับนวนิยาย แต่ในขณะเดียวกันก็ยังเล็งเห็นความสำคัญของวรรณกรรมในฐานะที่รวมความคิดความเห็นของมนุษย์ชาติ จึงได้ตั้งคำถามที่เป็นสากล (universal) และคำตอบที่เป็นสากลได้ โดยผ่านทางตัวละครที่มีลักษณะสมจริง เช่น มิสซิสดัลลอเวย์

วินิตา ดิถียนต์

ผู้เขียน

เจตนา นาควัชระ ปริญญาเอกทางวรรณคดีเปรียบเทียบจากมหาวิทยาลัยทือบิงเงน เยอรมัน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร และรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร

ดำรง วงศ์อุปราช ปริญญาโทศิลป์ มหาวิทยาลัยแพนน์ซิลวาเนียสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำและหัวหน้าหมวดวิชาทัศนศิลป์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ระวี ภาวิไล ปริญญาเอกมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลียในด้านวิทยาศาสตร์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

พัชรี โภคาสัมฤทธิ์ ปริญญาเอกจากสหรัฐอเมริกาทางภาษาศาสตร์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร

พัชนีย์ สรรค์บุรารักษ์ ปริญญาโททางการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำและหัวหน้าภาควิชาภาษาอังกฤษคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อนันตชัย เลาหะพันธ์ ปริญญาโททางประวัติศาสตร์จากสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อุ่นทอง ประศาสน์วินิจฉัย ปริญญาตรีทางสังคมศาสตร์จากนิวซีแลนด์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำหมวดวิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นฤมล ง้าวสุวรรณ ปริญญาโททางภาษาเยอรมันจากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำและหัวหน้าภาควิชาภาคเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สุคนธ์ มนัสไพบูลย์ ปริญญาโททางภาษาจากฝรั่งเศส ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำ และรักษาการหัวหน้าภาควิชาภาษาฝรั่งเศส

วินิตา ดิลียนต์ ปริญญาเอกทางการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อมรรัตน์ วรกาญจนา ปริญญาโททางการศึกษาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร

ดวงตา สุพล อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย